

Parasztpárti demokráciaértelmezők a koalíciós években: Erdei Ferenc kontra Kovács Imre

Medgyesi Konstantin*

* Móra Ferenc Múzeum, Szeged

Kulcsszavak

demokrácia
diskurzus
koalíciós évek
szövegértelmezés

democracy
discourse
coalition years
text interpretation

Absztrakt

Erdei Ferenc koalíciós évekbeli demokrácia-felfogásának fontos jellemzője a polgári vagy jogállami demokrácia, a szabadságjogok rendszerére épülő demokrácia fogalmának relativizálása. Erdei demokrácia-felfogása egyértelműen a kommunista demokrácia-képhez áll közel; úgy véli, a formális szabályok nem fontosak, a lényeg a társadalom gyökeres átalakítása. Mind Erdei, mint Kovács Imre a Nemzeti Parasztpártban politizáltak Kovács 1947. februári kilépéséig. Demokrácia-értelmezésük azonban élesen szemben áll egymással. Erdei a radikális társadalom-átalakítás érdekében nem fogadja el a mindenkire egyaránt érvényes szabadságjogok alkotmányos szerepét, ezzel ellentétben Kovács Imre nagyobb fontosságot tulajdonít a jogállamiság eszméjének.

Erdei Ferenc

Erdei koalíciós évekbeli demokrácia-felfogásának fontos jellemzője a polgári vagy jogállami demokrácia, a szabadságjogok rendszerére épülő demokrácia fogalmának relativizálása. Erre utaló nyelvi paneljei már a Demokrácia előadássorozaton elhangzott *Népi demokrácia* című előadásában is megjelentek (Huszár 2012). Az előadó a népi demokrácia kifejezést kívánta „negatív” és „pozitív” megközelítésben ábrázolni. A negatív nézőpont, vagyis a nemleges értelmű fogalomalkotás szerint a népi demokrácia azt jelenti, „a nép, a társadalom fölött ne uralkodjék semmiféle önkény” (Demokrácia 1945: 8). A Nemzeti Parasztpártot képviselő Erdei amellettesz hitet, hogy a népi demokrácia azt is jelenti, hogy sem „egyetlen diktátor”, sem „akár egy megszervezett vékony uralkodó réteg” nem uralthatja a nép életét. Figyelemreméltó a belügyminiszter azon véleménye, miszerint „hatalmas tévedésben” van az, aki „napjaink népi demokráciájában” a polgári demokrácia „klasszikus szabályokban kifejezhető” formáit keresi. Erdei a liberális polgári demokrácia „légkörét”, szabályait „anakronisztikus” szemléletűnek bélyegzi. Erdei a sajtó- és szólásszabadság korlátozásáról szólnak, mert úgy véli, ha a szólás szabadságát „korlátlanul” értelmeznénk, akkor „lehetőséget adnánk a nép ellenségei számára is, ami a demokrácia igen közeli felborulását eredményezné” (Demokrácia 1945: 9). Az előadó a „személyes szabadságot”

és a „szerzett jogokat” is ilyen dimenzióból tartja korlátozhatónak. Erdei szerint, ha nem lehetne hozzányúltni a személyes szabadság eszményéhez, akkor lehetetlenné válna a társadalom gyökeres átalakítása. A belügyminiszter kísérletet tett a népi demokrácia definiálására is: „Mi tehát sajátlagosan a mi népi demokráciánk? A nép felszabadulásának a politikai módszere és pedig nem arany szabályokkal körülírt nyugvó rend, hanem felszabadulási folyamat” (Demokrácia 1945: 10). Érdemes magát az Erdei-féle fogalmat külön kiemelni, szerinte a népi demokrácia nem más mint egy „felszabadulási folyamat,” aminek célja a népuralom biztosítása. Erdei demokrácia-felfogása egyértelműen a kommunista demokrácia-képhez áll közel. A parasztpárti politikus is úgy véli, a formális szabályok nem fontosak, a lényeg a társadalom gyökeres átalakítása, nincsenek általánosan, mindenkire egyaránt érvényesülő jogok, mert ezzel az „ellenség” kapna plusz lehetőséget.

„Azt nem lehet örök érvényűen megmondani, hogy mi a demokrácia. [...] Az elvont okoskodásoktól teljesen függetlenül a történelem folyásában különböző elvi demokráciák követik egymást” – ezt már egy 1947. januári nem nyilvános előadásában mondja Erdei. „A demokráciát tehát nem magában véve, kortól és helytől eltekintve s elvonatkoztatva kell megítélni, hanem mindig aszerint, hogy milyen társadalmi helyzetről és milyen történelmi korszakról van szó” (Erdei 2003: 9). Erdei 1947 elején arról beszél, hogy

a polgári demokrácia – hiába léteztek a mindenkire egyaránt vonatkozó szabadságjogok – nem tette boldogabbá az emberiséget, ezért nem is lehet az „egyedül lehetséges” formája a demokráciának. „A szabadságjogok általános biztosítása megerősíti, konzerválja a dolgozó osztályok kizsákmányolását és elnyomását” – fejtegette Erdei (2003: 11). A népi demokráciát így igyekezik definiálni: „A népi demokrácia nem a szocializmus felé vezető út, hanem a demokrácia valóságos megteremtésének az útja. [...] A népi demokrácia valóságos népuralmat, a dolgozó osztályok uralmát akarja megvalósítani” (Erdei 2003: 12).

Az imént idézett Erdei-féle gondolatokból az tűnik ki, hogy a szociológus-politikus élesen elutasítja a szabadságjogok rendszerére épülő demokráciát, de nem szeretne proletárdiktatúrát sem,¹ hanem a két struktúra között képzeletben el a népi demokrácia világát, amely uralmi forma képes hatékonyan megváltoztatni a társadalom kialakult rendjét.²

Erdei a Fórum című társadalomelméleti lap 1946. novemberi számában publikálta *A Válság vitájához* című esszéjét. Az írásban a parasztpárti politikai szociológusi-tudósi és közéleti szerepe keveredik. E keveredés által a szöveg élőbbé válik, hiszen a politikai propagandaelemek és sablonos kommunikációs panelek kellő mértékben szorúlnak vissza, teret adva a gondolatilag tisztább elemzés számára. A tanulmány egyes részei kifejezetten a tudományos nyelvhasználati mód jellegzetességeit mutatják. Erdei pontos szociológusi elemzése szerint az akkori közélet szereplői két nyelven beszélnek, a két nyelv egymással folyton szembekerül, s a nyelvek grammatikája végzetesen eltérő. „Ez a két nyelv nem tud úgy vitatkozni egymással, hogy ebből a vitából valami közös álláspont kialakulhasson” – fejtegeti Erdei (1946: 245). A szerző úgy látja, a demokráciának magának is a „legelső és legnehezebb” próbája a demokrácia értelmezése, s a baj gyökere itt is a két egymással antagonisztikus viszonyban lévő nyelv megléte. Erdei azt boncolgatja, hogy az egyik nyelv szerint a demokrácia az „egyenlő feltételeket nyújtó játékszabályok” érvényesítését jelenti, míg a másik nyelv demokrácián a „régiről uralkodó osztályok hatalmának, kiváltságainak megszüntetését” és „a parasztság és a munkásság felszabadulási harcának a módszerét” érti (Erdei 1946: 245–247). Az elemzésnek eddig a szakaszáig beszélt Erdeiből a tudós, innentől jött a közéleti szereplő, aki arra tett javaslatot, hogy miként lehetne a két nyelvet egymáshoz közelíteni; mert a cél „valamiféle közös nyelv” kialakítása lenne. A közös nyelv alapjának tekinti Erdei az „objektív hozzáállást” és a „nyelvi alkalmazkodás” lehetőségét; ehhez szerinte a marxistáknak le kell mondaniuk „a marxista frazeológia egynémely kiművelt formulájáról” (Erdei 1946: 246). A másik nyelv képviselőinek pedig nagyobb megértést kell tanúsítaniuk a marxista nyelvhasználattal szemben. Erdei a közös nyelv megvalósításának gyakorlati alapját abban látja, hogy a két különböző nyelvet beszélő politikai erő megállapodik abban, hogy fel kell számolni a régi rend kiváltságait, a parasztság és a munkásság számára új

rendet kell teremteni és modernizálni szükséges a közigazgatást. E felsorolásból az is kitetszik, hogy e pontok azok, amelyek alapvetőek és lényegiek Erdei demokrácia-értelmezésében.

A szöveg érveléstechnikáját megvizsgálva az tűnik ki, hogy Erdei Ferenc 1946 őszén még hitelesnek mondható módon hitt ennek a bizonyos közös nyelvnek a megvalósíthatóságában. Erdei a közös nyelv struktúráját a népi demokrácia általa képviselt eszmeiségében látja megalkothatónak. A szociológus-politikus e szövege arra is illusztratív bizonyíték lehet, hogy Erdei a közös nyelv megteremtésével a nyílt proletárdiktatúra elkerülésében bízik (Tóth 2000).

Kovács Imre

Mind Erdei, mint Kovács Imre a Nemzeti Parasztpártban politizáltak Kovács 1947. februári kilépéséig. Demokrácia-értelmezésük azonban élesen szemben áll egymással. Erdei a radikális társadalom-átalakítás érdekében nem fogadja el a mindenkire egyaránt érvényes szabadságjogok alkotmányos szerepét, ezzel ellentétben Kovács Imre nagyobb fontosságot tulajdonít a jogállamiság eszméjének. Erdei maga úgy látja, Kovács Imre „középre” akarja helyezni „a magyar demokrácia súlypontját” és a többségre támaszkodva „megegyezéssel” demokráciát kívánna (Tóth 2000: 244). Erdei a megegyezéseknek mint politikai cselekvéseknek szánna kisebb szerepet, az ő nézőpontjából a népi demokrácia államának – akár a szabadságjogok korlátozása által – határozottan kell elvégezni a társadalom-átalakító munkát.

Erdei Ferenc 1945 óta megszólalásaiban felvállalja a népi demokrácia fogalom használatát. A kommunisták viszont csak 1946 őszétől birtokolják intenzívebben a népi demokrácia kifejezést. Erdei akkor került fogalmi-nyelvi vákuum helyzetbe, amikor egyre inkább szembesülni kényszerült azzal, hogy az általa népi demokráciának láttatott struktúra lényegesen különbözik a kommunisták népi demokrácia fogalmától, merthogy az alapvetően a proletárdiktatúra államrendezkedéséhez közelít. Erdei felvállalta a belső eszmei meghasonlást és nem ment szembe a formálódó diktatúrával, Kovács Imre számára viszont a demokrácia rendjének a megdöntése nem volt vállalható érzelmi-politikai kompromisszum.

„A demokrácia újabb megjelölése, a népi demokrácia, ahogy azt Rákosi Mátyás ismeretes kongresszusi beszédében kijelentette, út a szocializmushoz [...] Könnyen megtörténhetik azonban, hogy átugorjunk a demokrácia klasszikus fejlődési szakaszát és hirtelen belépünk a szocializmusba, amennyiben a szocializmus lesz a következő, vagy végső fejlődési periódus” – írja *A demokrácia útja Magyarországon* című tanulmányában Kovács Imre parasztpárti író-politikus 1946 novemberében (Kovács 1946: 97).³ Az esszé Bibó István *A magyar demokrácia válsága* írása mellett a korszak különösen figyelemreméltó demokrácia-elemzését mutatja fel. Természetesen sem terjedelmében, sem későbbi hatásában Kovács Imre

publikációja nem mérhető Bibó sokat hivatkozott *A magyar demokrácia válsága* dolgozatához.⁴ Ha azonban a lényeglátás elemei szempontjából figyeljük a szöveget, akkor azt mondhatjuk, Kovács a kommunisták diktatórikus szándékait illetően tisztábban, realiztikusabban lát, mint Bibó. A hasonlóságokat figyelve azt is kijelenthetjük, a két parasztpárti szerző annyiban azonos nézeteket vall, hogy mindketten a hagyományos demokratikus szabadságjogoknak komoly szerepet szánának a jövő demokráciájában, ugyanakkor mindkettőjük markáns szociális tartalommal kívánna megtölteni a demokrácia kereteit. A két szerző akár közéleti szövetséges is lehetett volna, már csak azért is, hiszen mindketten a Nemzeti Parasztpárt tagjai voltak, de viszonyuk inkább rossznak nevezhető. Ami azzal is összefüggött, hogy Kovács Imre legnagyobb párton belüli riválisa és politikai ellenfele Bibó személyes jó barátja, Erdei Ferenc volt, ezért személyes nexusukban nem tudott bizalmi helyzet kialakulni.

Kovács kiindulópontja *A demokrácia útja Magyarországon* című tanulmányában az, hogy Magyarországon nincsenek hagyományai a demokráciának:⁵ „Úgy lettünk demokraták, hogy nem voltunk demokraták. A múltunkban vannak demokratikus törekvések, a nép minden időben a maga módján és eszközeivel, a lehetőségek határain belül demokráciát akart, a magyar történelem kettős mozgású, társadalmi és nemzeti harcok szünni nem akaró folyamata, a nép fölfelé, a nemzet kifelé harcol szabadságáért, életéért: a magyar uralmi szerkezet azonban a legutóbbi időig antidemokratikus” – véli az író (Kovács 1946: 97). Egyértelművé teszi, 1945 után a demokrácia „számunkra véletlen kérdése” – mint fogalmaz: „Magyarországon nem fejlődéssel, nem forradalommal: háborús műveletek közepette született meg a demokrácia” (Kovács 1946: 98). Kovács véleménye e tekintetben Révai József álláspontjához hasonlatos, miszerint a magyar demokrácia nem természetes fejlődés eredményeképpen jött létre, hanem a háború történéseiből kifolyólag, a szovjet hadsereg ittléte által alakulhatott ki. Mindennek – az egyébként nyilvánvaló ténynek – az elismerése azonban óhatatlanul azzal járt együtt, hogy a szovjetek támogatta politikai erő, a kommunisták közéleti közösségének képviselői komolyabb pozícióval rendelkezettek a demokrácia-viták tekintetében is, hiszen a diskurzus során utalhattak arra, hogy a demokrácia léte az általuk feltétlenül szolgált Szovjetunióknak köszönhető.

Kovács értelmezése szerint a demokrácia nem is népuralom, hanem inkább egyfajta sajátos „közmegegyezés.” Az író nem tagadja a reakció mint olyan létezését, de az ő reakció-fogalma eltér a kommunistákétól. „Antidemokratikusnak” és „reakciónak” azokat a gondolatokat tartja, melyek az „egész szép úri világot” akarják visszahozni.⁶ Ugyanakkor látja azt a jelenséget, hogy a kommunista stratégia lényegi eleme, hogy az ellenvéleményt megfogalmazókat⁷ reakciónak bélyegezze és így tegye lehetetlenné a demokratikus párbeszédet.⁸ „A demokráciában a kisebbségi véleménynek érvényesülni

kell, azt reakciónak minősíteni nem lehet [...]. Nem lehet reakciónak minősíteni azt, aki demokráciát akar, csak a demokrácia hibáira, mulasztásaira mutat rá, tevékenykedésével, jóindulatú, megértő kritikájával segítő, építő és nem romboló a szándéka” – írja Kovács Imre (1946: 105).

Kovács kétféle demokrácia-típust nevez meg: az egyik a globális, a másik a totális demokrácia. A „globális” a klasszikus értelmű demokrácia, míg értelmezése szerint a „totális” demokrácia inkább a kommunisták által vallott demokráciaképet jellemzi. A totális demokrácia „szovjetszerű” és keleti típusú.

A szerző a kommunista pártot a „demokrácia motorjának” tartja, de mint mondja: „ez a motor néha erősen rákapcsol, és olyankor túlsebesen száguldana előre” (Kovács 1946: 101). Kovács a 45-ös választások eredményét így magyarázza: amikor az ország többsége a kisgazdáknak szavazott bizalmat, akkor nem a párt programjára mondott igent, hanem „a választók arra a föl nem tett kérdésre feleltek: akartok-e kommunizmust vagy sem?” (Kovács 1946: 102).

Az író-politikus szerint ki kell mondani: „valójában a demokrácia és a szocializmus küzdelme folyik a magyar politikában” (Kovács 1946: 102). Kovács azt is bátran kijelenti, hogy a kommunista attitűdű „totális” demokráciában nincs helye más véleménynek – „a totális demokrácia egyre szűkülő kör, amelyben végül már csak egyetlen akarat érvényesül” – írja profetikus lendülettel a parasztpárti személyiség (Kovács 1946: 102). Különös nyelvi jelenség, hogy Kovács számára ekkorra, 1946 késő őszére már egyértelmű, hogy a „totális demokrácia” maga a proletárdiktatúra eszmei és politikai struktúrája, de a nyílt közéleti beszédstílust képviselő író-politikus mégsem mondja ki kendőzetlenül, hogy elkezdődött a diktatúra kiépítése, a diktatúra fogalmat nem használja, csak utal magára a kibontakozó diktatórikus közegre. A tanulmány utolsó bekezdésében – a diktatúra kifejezést nem használva – Kovács pesszimistán írja, hogy a jövő az általa „szocializmusnak” nevezett kommunista diktatúra, de emellett érvel, hogy mégis inkább demokráciát kellene építeni. Az írás végső mondata pedig már inkább egyfajta demokrácia-hitvallás:⁹ „A demokrácia, amely a többség uralma a kisebbség jogainak tiszteletbentartásával, azé a többségé, amelyik valóban demokráciát akar, s a kisebbség jogait csak annyiban respektálhatja, amennyiben ténykedésével a demokrácia hibáinak kiküszöbölésére, nem pedig a demokratikus rend megdöntésére törekszik” (Kovács 1946: 106). Ebből az utolsó mondatból is kiolvasható: Kovács szerint 1946 őszén elindult a demokratikus rend megdöntésének előkészítése.

Kovács Imre még mint a Nemzeti Parasztpárt képviselője 1947. február 6-án markáns demokrácia-hitvalló beszédet mondott a nemzetgyűlésben. E megszólalásában Kovács nyilvánvalóvá tette, hiába a NPP tagja és ezáltal a Baloldali Blokk politikusa, ő nem lesz a kommunista demokrácia-értelmezés és politikai stratégia társutasa.¹⁰ Kovács Imre a

koalíciós évek demokrácia-vitái tekintetében is fontos gondolatot mond ki, a felek között a „határvonal” ott húzódik, hogy ki akar demokráciát és ki tör diktatúrára, de a „diktatúra” kifejezést még mindig nem használja, helyette a „demokrácia megdöntése” fogalmat alkalmazza.

Kovács már mint pártönkízüli képviselő mondta el politikai karrierje legutolsó nemzetgyűlési beszédét 1947. április 18-án. A megszólalás mint általában „az utolsó” parlamenti felszólalások erőteljesen demokrácia-hitvalló attitűddel bír: „A demokrácia nemcsak a koalíció problémája, hanem valamennyiünké. Ez a nemzet mindig igen magas, igen drága tandíjat fizet a politika iskolájában. Vigyázzunk, hogy ezúttal ismétlésre ne kényszerüljünk. Demokrácia és parlament egymást nevelik. Mi a parlamentáris demokrácia hívei vagyunk, a parlamentet a szuverenitás legmagasabb formájának tekintjük” – tette egyértelművé parlamenti-demokráciapárti elvi álláspontját Kovács (Nemzetgyűlési Napló 1947: 701). Ezt követően burkoltan, de mégis rendkízüli szókimondással olvasta a kommunisták fejére, hogy ellenfeleik kiiktatására törnek. „A politikai türelmetlenség leszűkíti a demokrácia körét” – mondta Kovács Imre (Nemzetgyűlési Napló 1947: 703), aki alany nélkül, a személytelen „politikai türelmetlenséget” vádolja ugyan azzal, hogy az ellenfelek likvidálására törekszik, de nyilvánvalóan a „politikai türelmetlenség” általános mumusán konkrétan az MKP-t, a kommunista hatalmi politikát érti.

„A kommunisták ellenállás nélkül törtek előre s a kisczadpárt ott követte el a legnagyobb hibát, hogy az összeesküvés teljes ódiúmát a nyakába hagyta varrni és ezzel igazolta azt az újabban hangoztatott állítást, hogy aki a kommunistákat támadja, az a demokráciát támadja, amiből dialektikusan következik az új tétel: a demokrácia egyenlő a kommunizmussal” – mondta immárkendőzetlen nyíltsággal Kovács (Nemzetgyűlési Napló 1947: 704-705). Az akkor már pártönkízüli képviselő az aktuális történeések közepette is képes volt a történelemi ítélet próbáját álló, távolságtartó elemzésre, melynek lényegi megállapítása a következő: a kommunista kommunikációs stratégia központi eleme, hogy a kommunista ideológusok és közéleti szereplők egyenlőségjelet tesznek a „demokrácia” és a „kommunizmus” között. Kovács 1947-ben a nemzetgyűlés plénumán állapítja meg, a kommunista demokrácia-értelmezés markáns vonása, hogy „demokrácia” csakis a kommunista nézőpontú államberendezkedés lehet.

Kovács szerint a kommunista párt olyan, „mint egy malom”, amely állandóan működik és „sajátságos módon” őrl – „nincs megállás, mozgó az értékelése, a tegnapi haladó holnap már reakció. [...] Ez az örökmozgó, a megvalósult politikai perpetuum mobile, nem nyugszik addig, amíg egyedül nem marad a porondon” – elemez az író-képviselő (Nemzetgyűlési Napló 1947: 709). E szavakból újólag kitetszik, Kovács 1947 tavaszán már bizonyos abban, formálódik a diktatúra. Utolsó parlamenti

felszólalásának jövöbetekintő gondolata már nem minősíthető többnek, mint a végső remény hangjának: „Nemcsak az a haladás, amire a kommunistapárt ráüti bélyegét. Lehet a boldogulást más utakon is keresni. Nem szabad erőszakoskodni, inkább arra kell törekedni, hogy megértsük egymást, tiszteletben tartjuk egymás meggyőződését és politikáját, különben ideológiai háború borzalma szakadhat az emberiségre” (Nemzetgyűlési Napló 1947: 711). Amit Kovács az ideológiai háború borzalmának nevez, lett végül a világ számára a hidegháború fogalma, s a hidegháborús logika részeként Magyarországon a kommunista „perpetuum mobile” valóban megdöntötte a demokrácia struktúráját.

IRODALOM

Demokrácia. A Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának kiadása (1945). Budapest: Egyetemi Nyomda.

Erdei, Ferenc (1946): A Válság vitájához. In: *Fórum*, 1946/3., 243–250. p.

Erdei, Ferenc (2003): Demokrácia, népi demokrácia, szocializmus. In: Tamasi Mihály (szerk.): *Erdei Ferenc: Politikai írások. 2. kötet. Válogatás*. Szeged: Bába Kiadó, 9. p.

Huszár, Tibor (2012): *Erdei Ferenc. Politikai életrajz 1910–1971*. Budapest: Corvina Kiadó.

Kovács, Imre (1946): A demokrácia útja Magyarországon. In: *Válasz*, 1946/11., 97–106. p.

Köpeczi, Béla (1985): *Erdei Ferenc, a politikai gondolkodó. A Makói Múzeum Füzetek 39.* Makó: Makó.

Nagy, Endre (2014): Kovács Imre 2. In: *Kritika*, 2014/3–4., 27–29. p. Elérhető: http://www.kritikaonline.hu/kritika_14marc-aprilis_nagyendre.html (A letöltés időpontja: 2016. február 7.)

Papp, István (2012): *A magyar népi mozgalom története 1920–1990*. Budapest: Jaffa Kiadó.

Szabó A., Ferenc (1993): Kovács Imre és a politikatudomány. In: *Politikatudományi Szemle*, 1993/2., 72–83. p.

Standeisky, Éva (2015): *Demokrácia negyvenötben*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2015. 206. p.),

Szeredi, Pál (1997): Szárszó vesztese. A népi mozgalom perifériáján – Kovács Imre. In: Sipos Levente – Tóth Péter Pál (szerk.): *A népi mozgalom és a magyar társadalom. Tudományos tanácskozás a szárszói találkozó 50. évfordulója alkalmából*. Budapest: Napvilág Kiadó, 252–259. p.

Tóth, István (2000): Két fordulat a Nemzeti Parasztpártban. In: Feitl-Izsák-Székely: *Fordulat a világban és Magyarországon 1947–1949*. Budapest: Napvilág, 281–290. p.

Tóth, István (2007): A Nemzeti Parasztpárt demokráciafelfogása (1945–1946). In: Feitl István (szerk.): *Köztársaság a modern kori történelem fényében*. Budapest: Napvilág Kiadó, 310–323. p.

Valuch, Tibor (2013): Egy demokrata magyar közíró a XX. században. Vonások Kovács Imre portréjához. In: Sipos Levente (szerk.): *Kovács Imre centenáriuma. Tudományos emlékülés a Politikatörténeti Intézetben*. Budapest: Napvilág Kiadó, 273. p.

FORRÁSOK

Nemzetgyűlési Napló 1945–1947. V. kötet.
Athenaeum, Budapest, 1952. 1947. február 6. 126–
145. p.

Nemzetgyűlési Napló 1945–1947. VII. kötet. 1947.
április 18. 701–716. p. (701. p.)

JEGYZETEK

¹ Tóth István szerint Erdei abban bízott 1946-ban, hogy a kommunisták által dominált „harcos demokrácia” konszolidálódni fog és nem jutnak el a proletárdiktatúra stádiumáig (Tóth 2007).

² Köpeczi Béla Erdei demokrácia-dilemmájáról és demokrácia-értelmezéséről így ír: „1948-ig meg van győződve arról, hogy [...] a népi demokratikus szakasz nem rövid. [...] Ez az álláspont távol áll Bibó István demokráciakoncepciójától, amelyet ma sokan az Erdei által említett körülményeket nem tekintve, idealizálnak. De a népi demokrácia Erdei számára mégsem szocializmus, és nem is vezet szükségszerűen oda: a népi demokrácia szerinte nem szocialista rendszer, csak kapitalistaellenes politika.” (Köpeczi 1985: 8).

³ Tóth István, a Nemzeti Parasztpárt történetével foglalkozó történész szerint Kovács Imre *A demokrácia útja Magyarországon* című tanulmányában megfogalmazottak lényegében Kovács „politikai krédójának tekinthetőek.” (Tóth 2013: 149).

⁴ Szabó A. Ferenc egyértelműen Kovács Imre demokrácia-értelmező publicisztikáját Bibóéhoz hasonlítja: „Kovács Imréhez hasonló szívós következetességgel az ország nemzetközi helyzetének javításával – kortársai közül – csak Bibó István foglalkozott. Szintén Bibó nevének kell említenünk, ha Kovács demokráciafelfogását vizsgáljuk meg. 1946 őszén nagy tanulmányt jelentetett meg a *Válaszban A demokrácia magyar útja* címmel, amely több ponton emlékeztetett Bibó egy évvel korábbi, nagy port és vitát felkavart tanulmányának gondolatmenetére (Bibó 1945). Bibó Istvánhoz hasonlóan Kovács Imre a magyarországi politikai helyzet legaggasztóbb vonásának a szélsőségek felülkerekedésének veszélyét tartotta. Az egyik szélsőséget az 1946-ban már egyre leplezetlenebbül a hatalomra törő kommunista pártban, a másikat a régi társadalmi-politikai rendszer restaurálására törekvő erők között találta meg” (Szabó A. 1993: 80). Szintén a Bibó István-Kovács Imre párhuzamot emeli ki Nagy Endre: „Mint Bibó, Kovács Imre is megírta maga *A magyar demokrácia válságát A magyar demokrácia útja* címmel” (Nagy 2014).

⁵ Standeisky Éva szerint „Kovács Imre a demokrácia megszállottja volt” (Standeisky 2015: 206), aki egyetlen területen ment szembe a saját maga által vázolt demokrácia-koncepcióval, „az általa oly hevesen óhajtott demokrácia alapelveivel” – ez pedig a magyarországi svábok kitelepítésének antidemokratikus követelése volt (Standeisky 2015: 207).

⁶ Kovács reakció-értelmezése is hasonlóságokat mutat Bibó ebbéli nézeteivel.

⁷ Szeredi Pál Kovács Imre demokráciafelfogásában központi elemnek tartja, hogy nem létezik állandó „autentikus vélemény”, mert a különböző nézetek egymást fejlesztik és a vélemények szabad áramlása a demokrácia intézményrendszerének a lényegi eleme. Szeredi szerint ez volt az egyik legfontosabb különbség Kovács demokráciafelfogása és a kommunisták demokrácia-értelmezése között (Szeredi 1997).

⁸ Kovács Imre a tanulmány megjelentetését a Nemzeti Parasztpárt ’46. november 2–3-i nagyválasztmányi ülésére időzítette. A nagyválasztmányon Kovács megpróbálta elérni, hogy a NPP változtasson a kommunistákhoz fűződő kapcsolatain, de ez nem sikerült (Papp 2012: 200). Papp István szerint Kovács Imre *A demokrácia útja Magyarországon* című tanulmányával feladta „a hosszú taktikázást” és egyértelművé tette álláspontját. Kovács Imre bátor kiállása azért is nagyon fontos volt, mert baloldali politikusként

kimondta, hogy „az MKP által hirdetett szocializmus a diktatúrával egyenlő” (Papp 2012: 200).

⁹ Valuch Tibor „demokrata magyar közírónak” nevezi Kovács Imrét, aki „demokrata beállítottságából eredendően rendíthetetlen ellenfele volt a totális rendszereknek, az ezeket képviselő eszméknek és embereknek. Nyilvánvalóan ez vitte az antifasiszta mozgalmába, és ebből (is) ered következetes kommunizmusellenessége is” (Valuch 2013: 273).

¹⁰ E beszéde után 19 nappal, 1947. február 25-én, Kovács Béla, az FKGP főtitkára elhurcolása napján az eljárással szembeni tiltakozásképpen Kovács Imre kilépett pártjából, a Baloldali Blokk részét képező Nemzeti Parasztpártból. Kovács Imre parlamenti beszéde megtalálható: Nemzetgyűlési Napló 1945–1947. V. kötet.

Democracy Interpreters of the Peasant's Party in the Coalition Years: Ferenc Erdei vs. Imre Kovacs

Konstantin Medgyesi

An important feature of Ferenc Erdei's democracy interpretation in the coalition years is the relativization of the concept of democracy based on civil or constitutional democracy, a system of freedoms. Erdei's democracy concept is clearly close to communist democracy; he considers that formal rules are not important, the essence is a radical transformation of society.

Both Erdei and Imre Kovács politicized in the National Peasant Party until Kovács quit in February 1947. But their interpretation of democracy is sharply opposed. Erdei does not accept the constitutional role of the freedoms that are valid for all, for the sake of radical transformation of society. In contrast, Imre Kovács attaches greater importance to the idea of the rule of law.